

2. Демков М.И. История Русской педагогики / М.И. Демков. – Ревель : Типография "Ревельских известий", 1895. – Ч. I. : Древнерусская педагогика (X–XVII в.). – 324 с.

3. Дзюба О. Оборонець віри і культури / О. Дзюба // Запорозжці / авт.–упорядн. Ю.О. Іванченко. – К. : Мистецтво, 1993. – 16 с.

4. Дороніна Т. О. Просвітницька діяльність Києво-Могилянської академії (з підготовки педагогічних кадрів) / Т.О. Дороніна // Проблема особистості вчителя та його фахової підготовки : зб. наук. праць / редкол. : З.М. Шалік, В.М. Галузинський, Т.Д. Тхоржевська, О.В. Матвієнко; за заг. ред. М.Б. Євтуха; Київ. держ. пед. ін-т інозем. мов. – К. : ІСДО, 1994. – С. 24–31.

5. Звонарева Л. Влияние педагогической системы Киево-Могилянской коллегии на формирование Симеона Полоцкого-преподавателя / Л.Звонарева // Роль Києво-Могилянської академії в культурному єднанні слов'янських народів : зб. наук. праць / АН УРСР, Ін-т мовознавства ім. О.О.Потебні ; [відп. ред. В.М.Русанівський]. – К. : Наук. думка, 1988. – С. 102–108.

6. Лавріненко О.А. Творчі пошуки формування елементів педагогічної майстерності в Львівській братській школі підвищеного типу (кінець XVI – середина XVII ст.) / О.А.Лавріненко // Наук. зап. Вінниц. держ. пед. ун-ту

імені Михайла Коцюбинського : Серія : Педагогіка і психологія : зб. наук. праць / редкол. : М. І.Сметанський (голова) та ін. – Вінниця: ПП "Едельвейс і К", 2008. – Вип. 23. – С. 319–324.

7. Медвідь Л. Історія національної освіти і педагогічної думки в Україні : навч. посіб. / Лариса Медвідь. – К. : Вікар, 2003. – 335 с.

8. Медынский Е.Н. История педагогики / Е.Н. Медынский. – М. : Гос. учебно-пед. изд-во М-ва просвещения РСФСР, 1947. – 579 с.

9. Митюров Б.Н. Развитие педагогической мысли на Украине в XVI–XVII вв. / Б.Н. Митюров; под ред. А.Р.Мазуркевича. – К. : Рад. школа, 1968. – 211 с.

10. Сбруєва А.А. Вимоги до вчителя та його підготовки у вітчизняних шкільних документах / А.А.Сбруєва // Творча особистість учителя : проблеми теорії і практики : зб. наук. праць / редкол. : Н.В.Гузій (відп. ред.) та ін. – К. : НПУ ім. М.П. Драгоманова, 1999. – Вип. 2. – С. 133–137.

11. Українська педагогіка в персоналіях : у 2-х кн. : навч. посіб. для студентів вищ. навч. закл. : Кн. 1 : X–XIX ст. / за ред. О.В.Сухомлинської. – К. : Либідь, 2005. – 549 с.

12. Філософська думка в Україні : бібліографічний словник / авт. кол. : В.С. Горський, М.Л. Ткачук,

УДК 378.016:78.01

ГРУПОВІ МЕТОДИКИ НАВЧАННЯ ГРИ НА СКРИПЦІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Катерина Завалко,

канд. пед. наук, викладач НПУ ім. М.Драгоманова (м. Київ)

У статті розкриваються основні положення групових методик, що сприяють активізації навчання на початковому етапі гри на скрипці дошкільників.

Ключові слова: групові методики, навчання гри на скрипці, дошкільники.

Музичне навчання в масовій свідомості вже давно не асоціюється виключно з навчанням гри на музичному інструменті та з отриманням спеціальних музичних знань. Водночас, навчання гри на музичному інструменті є хоч і не обов'язковим, але бажаним компонентом дошкільної освіти, що слугує важливим засобом гармонійного розвитку особистості, формування її життєвої компетенції. Побудований правильно з дидактичного та музично-естетичного поглядів процес навчання сприяє реалізації змісту всіх сфер життєдіяльності дитини, визначених "Базовим компонентом дошкільної освіти" і має самостійне освітнє значення. Серед за-

вдань сучасного музичного навчання й виховання з'явилися й ті, що відповідають нагальним потребам людини:

створення умов, надання шансу кожному для пошуку та вияву індивідуальних способів спілкування з музикою;

творчий розвиток природної музикальності;

вивільнення креативності, створення умов для спонтанних творчих проявів;

допомога у формуванні внутрішнього світу та самопізнанні (емоційно-психічний розвиток та психорекація).

На жаль, часто можна спостерігати, як у дітей, які виявляли велике бажання займатися музикою, після перших же уроків гри на інструменті зникає ентузіазм. Далеко не всі діти витримують перший рік навчання, а складність процесу освоєння інструмента відваджує їх від занять музикою. У світовій музичній педагогіці існує чимало ефективних методик групового навчання дітей гри на скрипці, які є привабливими для дітей. Серед них – методика "Кольорові струни", методики С.Мільтоняна, Ш.Сузукі, Е.Пудовочкіна та ін., які майже не використовуються в нашій країні.

Метою даної статті є аналіз та порівняння існуючих методик групового навчання гри на скрипці на початковому етапі, що забезпечують не лише пробудження і збереження в дитини бажання музикувати, а й дозволяють оволодіти необхідними навичками гри на інструменті.

Методика "Кольорові струни" ("Colourstrings") розроблена Г.Зілвей (G.Szilvay) та ґрунтується на принципах музичного виховання угорського композитора, педагога, теоретика Зольтана Кодая [7]. Дана методика прагне перенести акцент з процесу оволодіння грою на скрипці на саму дитину, допомагаючи їй задовольнити потребу в музичному розвитку. Розрахована на початкове оволодіння базовими навичками гри на скрипці протягом трьох років.

Однією з головних особливостей методики є використання кольору та візуальних презентацій. Г.Зілвей виходив з того, що діти віддають перевагу кольоровим предметам над чорними. Тому за допомогою кольору він спробував активізувати процес навчання, зробити його простішим, приємнішим та тривалішим. Ритм, висота звука, інтервали та інші елементи музичної грамоти подаються візуально, відповідно до особливостей дитячого сприйняття.

Навіть дитина-початківець одразу відчуває та розрізняє яскраво виражений тембр кожної струни. ґрунтуючись на цій особливості, Г.Зілвей за кожною струною закріпив певний візуальний образ: струні Соль відповідає образ ведмедя, Ре – тата, Ля – мами, Мі – пташки. Крім візуального образу, кожна струна має відповідний колір: соль – зелена, ре – червона, ля – синя, мі – жовта. Візуальні презентації допомагають дитині вже під час першого знайомства зі скрипкою та струнами не лише оволодівати навичками читання з аркуша, а й роблять цей процес дуже приємним і цікавим. Тим самим встановлюються перші зв'язки між грою, читанням з аркуша і прислуховуванням до власної гри, що є основою всієї подальшої роботи з оволодіння грою на скрипці.

Так само, використовуючи візуальні образи, відбувається поступове засвоєння ритмічних та мелодійних

формул. Початкові ритмічні вправи складаються лише з восьмих та четвертих нот; поступово вводяться половинки та четвертні паузи; засвоєння ритмічних формул підкріплюється використанням рухів та супроводом тексту. Мелодії також використовуються дуже прості: спочатку це пісні на одній-двох нотах; поступово здійснюється перехід до пентатоніки та лише згодом засвоюються діатонічні мелодії.

Приємність та доступність для учнів навчального процесу дозволяє автору методики з перших же уроків закладати основи досконалої інструментальної техніки. Так, в історії навчання гри на скрипці це перший метод, що використовує піцикато лівої руки з перших уроків, а також упроваджує нову ідею "номерного" піцикато (піцикато всіма пальцями лівої руки) [7].

Метод релятивної сольмізації З.Кодая, що є підґрунтям даної методики, використовується не лише для оволодіння співом і нотною грамотою, а й для розвитку навичок скрипкової гри. Так, рухома До (тоніка) дозволяє юному виконавцю за допомогою транспонування оволодіти всім грифом уже на початковому етапі навчання.

Окремо слід зазначити, що стандартна лінійна система засвоюється крок за кроком: починають без лінійок узагалі, потім упроваджують одну й дві лінійки; так поступово відбувається оволодіння п'ятилінійною нотацією. Саме колір та візуальні презентації дозволяють спростити процес оволодіння системою нотного письма. Крім оволодіння навичками гри на інструменті, Г.Зілвей у своїй методиці надає важливого значення співу дитини, тому кожний урок повинен містити як спів пісень зі словами (переважно це пісні, які дитина має грати на скрипці), так і сольфеджування.

Як зазначає автор, дана методика заснована на ідеях інтегративного навчання, оскільки вона дає можливість одночасно розвивати та вдосконалювати музичне сприйняття, музичну грамотність, збагачувати емоційний світ дитини, оволодівати навичками скрипкової гри та співу. Важливо, що в процесі навчання одночасно вводиться лише один новий елемент, а для його вивчення застосовується принцип підкріплення відчуття через об'єднання функціонування різних відчуттів, оскільки те, що сприймається одночасно двома і більше відчуттями, засвоюється глибше [7, с. 2].

Кожен урок за даною методикою повинен бути творчим і включати такі елементи: використання кольору та візуальних презентацій; опанування навичками скрипкової гри шляхом наслідування; створення власних мелодій та їх запис; транспонування на основі релятивної системи; імпровізацію; спів. Методика може використовуватися і як групова, і як індивідуальна.

Методика Ш.Сузукі. Особливої уваги заслуговує концепція та філософія раннього музичного розвитку японського скрипаля і педагога Шінаші Сузукі, яка відома у світі й широко застосовується в роботі з маленькими дітьми. Це не просто практичний і методичний посібник навчання гри на скрипці, а філософія, що допомагає дитині в пошуку свого місця в житті. Мету музичного виховання він бачить не у вихованні професійних музикантів-виконавців, а у формуванні особистості дитини на основі любові та поваги. Тому, крім виконавської майстерності, велика увага приділяється формуванню таких важливих якостей людського характеру, як терпіння, самоконтроль, здібність концентрації [3, с. 35].

Головний принцип методу Сузукі: "музичність – не природний талант, а здібність, що, як і будь-яка інша, може бути розвинена" [4]. За методикою Сузукі, навчання гри на скрипці можливе з дворічного віку, в той же час це не означає, що кожному початківцю відразу ж дають скрипку і смичок. Навпаки, оволодіння грою на інструменті не розпочинається доти, поки сама дитина не захоче цього так, що їй важко буде стримувати. Саме у формуванні подібного бажання і полягає педагогічна інновація методу Сузукі.

Необхідно зауважити, що даний метод ефективно розвиває дітей, оскільки ранній початок дає певні переваги, аналогічні ранньому читанню, раннім заняттям математикою тощо. Завдяки грамотній організації навчального процесу в дітей не виникає кризи після перших років занять інструментом, вони люблять уроки, їм подобається грати разом (що є актуальним для України, оскільки великий відсоток дітей кидають музичну школу після двох-трьох років навчання, як тільки починаються перші труднощі).

Сузукі довів своєю методикою навчання, що маленька дитина так само, як володіє дивовижними здібностями розпізнавати й відтворювати найтонші нюанси розмовної мови, може розрізнати музичні звуки. Для розвитку такої чутливості необхідне постійне прослуховування музики, як і під час навчання рідної мови. Автор вважає, що музична освіта дитини повинна починатися відразу після її народження в процесі ігрових дій, що повторюються при одному й тому ж музичному супроводі.

Сузукі пропонує використання методу "материнської мови" [5], який реалізується за таких умов:

відповідного навколишнього середовища;

навчання дитини шляхом постійного повторення;

природних успіхів завдяки щоденній практиці.

Відомо, що дітей радять учти читати в той момент, коли вони достатньо розвинули мовні навички. Так і в методі Сузукі значна увага приділяється доцільному періоду навчання: у цей час дитина прагне оволодіти правильною постановкою рук, точною інтонацією, красивим звучанням і цілісністю музичних фраз.

Навчання за методикою Сузукі включає індивідуальні заняття, коли учитель виправляє помилки дитини й пояснює батькам програму на наступний тиждень, та груповий урок, на якому діти в ігровій формі вчать музикувати разом. Щодня (або майже щодня) малюк разом із батьками повинен займатися 15–30 хвилин (тривалість занять залежить від віку дитини та її здатності концентрувати увагу). Необхідно зауважити, що індивідуальні заняття проводяться завжди в присутності 3–4 учнів, з одним з яких педагог працює індивідуально, інші ж є спостерігачами.

Важливе місце в школі Ш.Сузукі відводиться груповим заняттям, оскільки саме вони значно підвищують реакцію й музично-слухові можливості дитини. На групові заняття діти збираються двічі на місяць. Усі учні школи навчаються на основі одного музичного матеріалу, причому повторення вивчених раніше творів є обов'язковим, що і створює умови для групових занять, де діти грають в унісон. На таких уроках використовуються різні варіанти вивчення складних місць, програвання на слух мелодійних диктантів: аналогічно відлунню, коли учень повторює за вчителем чи вся група повторює матеріал, що вивчається; або один починає, а наступний продовжує. Дух змагання, постійне порівняння себе з іншими збільшує інтерес до занять, змушує прагнути кращих результатів [3, с. 35].

Усі групові інструментальні заняття містять такі компоненти:

виконання музичних уривків з коментуванням;

підготовка до концертного виконання (усвідомлення дітьми того, що якість звучання всієї групи залежить від кожного окремо);

демонстрація технічного рівня кожного учня окремо шляхом програвання фрагменту самостійно;

вивчення основ теорії та нотної грамоти;

ігри.

Отже, методика Сузукі зовсім не суперечить іншим і може бути використана як доповнення до них, оскільки це більше філософія й практичний метод, ніж виконавський, на чому послідовники школи Сузукі активно наголошують.

Методика Е.Пудовочкіна. Едуард Пудовочкін, учитель скрипки та художній керівник дитячого скрипкового ансамблю "Світлячок", розробив спеціальний метод ансамблевого музичного виховання дітей п'яти та шести років, що дозволяє оволодіти основами скрипкової техніки, розвинути музичний слух, чуття ритму, музичну пам'ять та забезпечує розуміння естетичних цінностей [2]. Це не типові скрипкові уроки, вони більше схожі на веселі розваги, коли вчитель керує дітьми в музичних іграх, маршах та танцях.

В основі методики Пудовочкіна лежать два основних принципи: використання ранніх форм ансамблевого музикування та комплексного розвитку музичних здібностей дітей через гру в ансамблі. На думку педагога, діти повинні знайомитися зі світом музики саме через колективні форми музикування, а не індивідуальні уроки, адже їм цікавіше займатися разом, ніж окремо; вони від народження колективісти, а індивідуалістами їх робить середовище та виховання.

У музичних школах спочатку вчать грати на певному інструменті, передбачаючи, що в результаті дитина полюбить музику. Пудовочкін вважає, що дитину спочатку необхідно захопити музикою, грою у звуки, а вже потім вона сама потягнеться до скрипки, фортепіано чи бандури. Прищепити любов до музики означає навчити дитину розбиратися в музиці, розуміти її мову, знати її складові частини. Тому на кожному уроці опрацьовується п'єса "зі всіх сторін": слухової (слухаємо, співаємо, підбираємо), ритмічної (рухаємося, плескаємо в долоні), образно-художньої (визначаємо характер, настрої, малюємо), зорово-логічної (запам'ятовуємо ноти, їх написання, сольфеджуємо).

"Учити – граючись, граючи – навчати" [2] – одна із основних тез Пудовочкіна. Урок ансамблевого музикування проходить так: діти грають у музику, відгадують звуки, сигнали, бігають, стрибають, рухаються в такт музиці, диригують, підбирають на слух та співають. Кожна мить уроку насичена ритмом, звучанням, переживанням. Навіть перше знайомство зі скрипкою відбувається як зустріч із живою істотою, в якій є "голівка", "шийка", "животик" та "голос". Для того щоб скрипка почала "говорити" та "співати", необхідно правильно з нею поводитися: тримати м'яко, ніжно, не стискати, не робити скрипки "боляче". Усі уроки проводяться, як правило, на певному емоційному рівні й у неперервному темпі.

Варто зазначити, що уроки за методикою Пудовочкіна – це створення атмосфери домашнього музикування, адже з першого заняття вся група стає ніби великою сім'єю. На всіх уроках присутні батьки, з якими відбувається постійний контакт, оскільки за підтримки батьків навчання проходить успішніше, та й самі батьки

поступово дедалі активніше залучаються до системи навчання.

Автор методики переконливо доводить, що найбільш привабливою та ефективною формою музичного розвитку дітей є музикування в ансамблі. Так, групові уроки підготовчої групи називаються "підготовчим ансамблем", а його заняття включають хоровий спів, музичну грамоту, урок музичної літератури та гру в ансамблі. Найдоступніша музика для дітей у "підготовчому ансамблі" – це ритмічний акомпанемент (спочатку піцикато, а потім на відкритих струнах смичком), що супроводжує гру мелодії вчителем на своїй скрипці.

На думку Пудовочкіна, ансамбль – це той "золотий ключик", який відкриває дитині двері у світ музики. В ансамблі професійні якості скрипаля формуються швидше та стійкіше. Попри важливість індивідуальних уроків, саме ансамблеве музикування є основою виховання не лише професійного музиканта, а й освіченого любителя музики. Тому колективне музикування є провідним елементом музичного розвитку дітей на початковому етапі, а індивідуальні уроки повинні проводитися в тісному зв'язку з ансамблевою грою.

Метод групової імпровізації С.Мільтоняна. На думку провідного російського педагога Степана Мільтоняна, дитина у своєму музичному становленні повинна пройти той самий шлях, який пройшло людство, що "зростило" музику (це є для дитини більш органічним, ніж отримати готовий спадок багатовікового розвитку музичної культури). Саме так зароджується єдність "дитина – музика" [1].

Обираючи методи й прийоми роботи, автор методики спирається на вікову періодизацію провідних видів діяльності, наповнюючи їх конкретним музичним та інструментальним змістом. Так, для дитини є більш органічним та природним рухатися в освоєнні світової музичної культури не лише через інтерпретацію "чужого", а передусім через створення "власного", утверджувати власне неповторне "Я" в самовираженні через створення музики та імпровізацію.

Головною особливістю даної методики є використання методу імпровізації з перших уроків навчання, адже імпровізація допомагає дитині активно утвердити себе, запропонувати власне рішення творчого завдання. Мільтонян пропонує поєднувати імпровізаційні дії з освоєнням необхідних навичок та на цій основі придумувати різноманітні ігри. Наведемо приклад: гра "Будинок, який збудував Джек" (на основі англійського вірша) [1]. Логіка гри збігається з логікою вірша: перший учасник грає на інструменті звук, другий повторює цей звук по тривалості й висоті та додає свій або свої, третій повторює звуки двох попередніх учасників та додає свої. У

такій грі активізується фантазія, пам'ять, розвивається вміння "схоплювати" звучання на ходу, при цьому учень привласнює й нові виконавські прийоми, які можуть виникати в процесі імпровізаційної гри.

За даною методикою оптимальна кількість учнів на уроці, який веде педагог з асистентом, – 4–6; без асистента – 3–4 учня; тривалість уроку 60–75 хвилин. При плануванні урок поділяється на блоки, присвячені роз-

розвитку навичок скрипкової гри та засвоєння основних музичних понять: розвиток слуху, постановка скріпки, розвиток постановки правої руки; постановкою лівої руки; імпровізація; ансамблева гра. Після засвоєння учнем постановки додаються блоки технологічної розминки (хроматизми, переходи, штрихи, гама) та читання з аркуша. Тривалість кожного блоку визначають відповідно до вікових особливостей дітей:	5–8 хвилин для дошкільнят та 8–12 для молодших школярів.
---	--

Узагальнення методичних положень групових методик навчання гри на скрипці дозволяє простежити їх спільні та відмінні риси (див. таблицю).

Методика

"Кольорові струни"	+	-	+	+	+	+	+
Ш.Сузукі	+	+	+	+	+	-	-
Е.Пудовочкіна	+	+	-	+	+	-	-
С.Мільтоняна	+	-	+	+	+	+	-

+ притаманне даній методиці,
– не притаманне.

Розглянуті методики мають багато спільного, адже кожній із них притаманне навчання через гру, впровадження різних форм ансамблевого музикування. Суттєвою їх різницею є акцент на певному виді діяльності. У методиці "Кольорові струни" – це використання візуальних презентацій, у Ш.Сузукі – метод "материнської мови", у Е.Пудовочкіна – ансамблеве музикування, у С.Мільтоняна – метод групової імпровізації. Запропоновані методики потребують більш детального вивчення з метою їх упровадження в навчально-виховний процес сучасної школи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Мильтонян С.О. Педагогика гармоничного розвитку музиканта : новая гуманистическая образователь-

УДК 75.04

ЗНАКОВА СИМВОЛІКА МИСТЕЦТВА ІКОНОПISY

Вікторія Піщанська,
наук. співробітник Дніпропетровського ОІППО

У статті запропоновано культурологічний аналіз семантичних смислів і принципів формотворення іконописного символу.

Ключові слова: іконопис, знакова символіка.

Твором іконопису є ікона, яка слугує предметом культу та поклоніння в християнській релігії. Ікона (грец. *eikon* – зображення, образ) – це зображення Ісуса Христа, Богоматері, святих, сцен зі Святого Писання, сюжети та композиції яких є канонічними. В історії образотворчого мистецтва іконопису належить особне місце. Ікона є чимось більшим за портрет і не є просто ілюстрацією того чи іншого священного тексту. Навіть з технічного боку

ікону малюють не так, як звичайну картину, – не від головного зображення до деталей, а навпаки.

За сказанням, найпершою іконою був убрус – рушник, на якому відбився лик Христа після того, як Син Божий витер ним своє обличчя. Саме цей тип ікони сформував один із найдавніших іконографічних типів – *Спас Нерукотворний*, де важливою частиною є рушник або стилізований рушник – драпіровка прямокутної чи ква-